

STALNI POSTAV MUZEJA GRADA KAŠTELA

SANJA ACALIJA □ Muzej grada Kaštela, Kaštel Lukšić

IM 39 (1-4) 2008.
RIJEČ JE O...
MAIN FEATURE

Odlukom Gradske uprave Muzej grada Kaštela preselio je tijekom godine 2001. iz kule Cippico u Kaštel Novom u obnovljeni kaštel Vitturi u Kaštel Lukšiću. Preseljenje u nove prostorije omogućilo je izradu posve nove muzeološke koncepcije i stalnoga muzejskog postava. Pred autore muzeološke koncepcije postavljen je problem predstavljanja arhitektonske i stilske slojevitosti samog objekta, kaštela Vitturi, povijesne građevine i spomenika kulture visoke kategorije (usp. Babin/Laszlo, 1996.). Konzervatorsko-restauratorski radovi na njegovu uređenju trajali su od 1993. do 2001. godine i tako je kaštel, kojemu su krajem 15. stoljeća vlasnici bili Jerolim i Nikola Vitturi, ponovno dobio dio svoga izvornog izgleda utvrđenog dvorca-ljetnikovca s početka 18. stoljeća. Kaštel se danas sastoji od dvokatne stambene građevine na južnom dijelu i dvorišta okruženoga dvokatnim krilima, s kulama na sjevernoj

strani. Na južnom pročelju rekonstruiran je balkon, a na sjevernome, kojemu je sačuvan izgled iz 16. stoljeća – breteš. (usp. Marasović, 2006.). Uokolo kaštela rekonstruiran je i jarak s mostom. U građevini od 1150 m² smješteni su Muzej grada Kaštela sa suvenirnicom, ispostava Gradske knjižnice, Hrvatsko glazbeno društvo Biranj, Glazbena škola, Turistička zajednica i poslovnicu jedne banke. U sklopu kaštela Muzej je na korištenje dobio drugi kat i dvije prostorije u prizemlju za suvenirnicu i čuvaonicu.

Prema muzeološkoj koncepciji Muzeja grada Kaštela, koju potpisuju Ankica Babin, Sanja Acaliya i Želimir Laszlo, usuglašenoj godine 1999. s mišljenjem Muzejskoga dokumentacijskog centra, za prezentaciju stalnog postava predviđen je cijeli prostor drugog kata kaštela Vitturi. Budući da za potrebe Muzeja nije osiguran dostatan prostor, tj. prostor namijenjen

sl.1. Kaštel braće Jerolima i Nikole Vitturija s kraja 15. stoljeća, obnavljan od 1993. do 2001.

sl.2. Kaštel u vrijeme rekonstrukcije jarka s mostom; iznad mosta rekonstruiran je breteš.

Voditeljica projekta stalnog postava:
Ankica Babin, prof.

Autori stalnog postava:
Sanja Acaliya, prof. (autorica Kulturno-povijesnog odjela);
Ivanka Kamenjarin, dipl. arh.;
Ivan Šuta, dipl. arh.
(autori Arheološkog odjela)

Suradnici: Želimir Laszlo, konzervator savjetnik;
dr. sc. Katja Marasović, dipl. ing. arh.

Likovno oblikovanje:
Kažimir Hraste, akad. kipar

Recenzenti muzeološke koncepcije: prof. dr. sc. Ivo Babić;
prof. dr. sc. Ivana Prijatelj-Pavičić

sl.3. Maketa južne dvorane drugog kata kaštela.

sl.4. Izgradnja pregradnih zidova u južnoj.

kustosima, zasad je omogućena samo realizacija prve faze postava, ona najnužnija. Trenutačno ne postoji mogućnost kružnoga obilaska stalne izložbe niti logičnog kretanja korisnika. Ta će komponenta biti zadovoljena u drugoj fazi, nakon premještanja uredskih prostorija. Muzeološka koncepcija izrađena je s ciljem interpretiranja i prezentacije života na tom prostoru od prapovijesti do 20. stoljeća, tj. ocrta nastanak današnjega grada u povijesnome, arhitektonsko-urbani-stičkome, crkvenome i kulturno-povijesnom smislu.

Prezentacija prve faze stalnog postava na taj je način prilagođena zadanim prostorima. Formirane su dvije cjeline koje se međusobno razlikuju po muzejskome materijalu i načinu prezentacije. U središnjoj renesansnoj dvorani u južnom dijelu izloženi su predmeti kulturno-povijesnoga karaktera, a u sjevernome i istočnom

krilu arheološki artefakti. Poveznicu tih dviju cjelina čini otvorena galerija. Upravo zbog zadanog prostora slijed izlaganja obrnut je u vremenskom smislu. Kretanje posjetitelja usmjereno je preko galerije u južnu dvoranu, u kojoj je izložen kulturno-povijesni materijal. Iz nje se, obrnutim redoslijedom, posjetitelji vraćaju u prošlost, u istočno krilo kaštela, gdje su arheološki izložci. U muzejski postav autori su nastojali uklopiti arhitektonsku slojevitost objekta, povijesnu građevinu muzeološki interpretirati i prezentirati posjetiteljima te na taj način stvoriti kvalitetan odnos između muzejskog prostora i predmeta odabranih za postav (usp. Maroević, 1989.). Kombiniran je kronološki i tematski način popunjavanja prostora. Kronološki pristup primijenjen je u interpretaciji razvoja urbanizma i arhitekture kaštelanskih naselja, kao i obrane od turske opasnosti zbog koje su naselja i nastala. Tematski pristup muzejskog postava uočljiv je u istočnome i zapadnom krilu južne dvorane na drugom katu te u sjeveroistočnom krilu drugog kata kaštela. Nastojalo se postići međusobno prožimanje pokretne i nepokretne baštine: muzejske predmete valjalo je uklopiti u arhitektonske elemente objekta - obrambene kule, kamine i renesansne prozore. Na taj su način i oni postali dio muzejske prezentacije. Karakteristične arhitektonske elemente kaštela, npr. utvrde, ljetnikovac, autori su nastojali postaviti u skladan odnos s temama i izloženim muzejskim predmetima.

Muzeografskim pomagalicama koja usmjeravaju poruke i dovode u vezu muzejski predmet i muzejsku priču (odljevima, maketama, crtežima, arheološkim kartama,

mapama Kaštelanskog zaljeva s istaknutim smještajem današnjega grada Kaštela između kulturno-povijesnih središta Splita, Trogira i stare Salone, kao i mapom prostornoga razvoja pojedinih kaštelanskih naselja i samih objekata) prikazan je sažeti povijesni pregled nastanka današnjega grada. Na taj je način uspostavljena čitljivost muzejske ekspozicije ovisno o posjetiteljima kojima je ta stalna izložba namijenjena, a to su ponajprije građani, djeca i turisti (usp. Maroević, 1990.).

I. GALERIJA

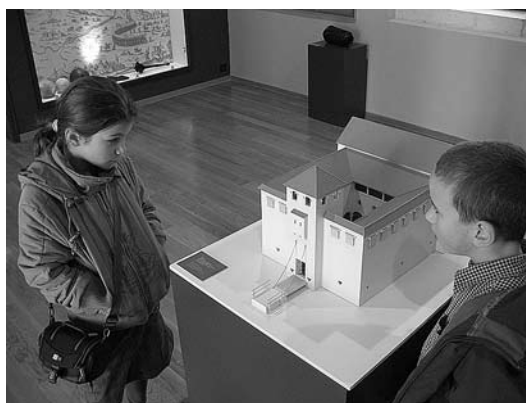
Šetnja kroz Muzej počinje razgledavanjem eksponata i izložaka na galeriji, gdje je postavljena velika zemljopisna mapa Kaštela na kojoj su ucrtani svi važniji lokaliteti i prikazani smjerovi preseljavanja stanovništva iz srednjovjekovnih potkozjačkih sela u novovjeka kaštele-utvrde i utvrđena naselja na obali. Na galeriji se nalazi i lapidarij s antičkim i srednjovjekovnim kamenim izlošcima.

II. JUŽNA DVORANA

Iz galerije se ulazi u središnju, renesansnu dvoranu na južnom dijelu drugog kata, smještenu u smjeru istok - zapad, dugu 22 i široku 6 metara. Ulaz je smješten na sredini, pa se prilazi središnjem prostoru iz kojega se potom odlazi u istočni i zapadni dio dvorane. Već na samom ulazu pogled privlači renesansna trifora s balkonom koja pripada jedinstvenom tipu renesansnih prozora pronađenih samo u Kaštelima. Na istočnoj i zapadnoj strani nalaze se po jedna vrata koja završavaju lukom, a vode na mali balkon s profiliranim stupićima. U dokumentu *Division de castello* iz 1602. i *In castel Vitturi* iz 1621. godine dvorana prvog kata spominje se kao jedinstveni prostor (usp. Celio, Cega 2006.). Tijekom konzervatorskih radova na sjevernom zidu dvorane drugog kata pronađeni su ostaci triju kamina i na temelju toga se može zaključiti da je ta dvorana nekada bila podijeljena u tri prostorije, dvije sobe i salon u sredini (usp. Marasović, 2006.).

Tih smo se spoznaja držali pri projektiranju pregrada i vitrina, te u skladu s njima proveli idejnu rekonstrukciju pretpostavljene faze. Izgrađeni su pseudopregradni zidovi koji ne sežu do stropa i na taj način samo naznačuju nekadašnji raspored triju prostorija. Pregradni su zidovi izgrađeni na drvenoj potkonstrukciji koja je metalnim tiplima pričvršćena na zid. Na nju je učvršćena zidna ploha debljine 12,5 mm, obojena sivocnom bojom. Pregradni zidovi istodobno služe i za ugradnju izložbenih vitrina. Sustav vitrina koje su ugrađene u pregrade podržava integriranje muzejskih predmeta u muzejsku arhitekturu, i na taj su način maksimalno zaštićeni.

Osigurana je i odgovarajuća protupožarna i protuprovalna zaštita, alarmni sustav i videonadzor. Osvjetljenje je projektirano i izvedeno u skladu sa suvremenim tehničkim standardima. Infracrveno i ultraljubičasto

zračenje potpuno je reducirano. U vitrine je uvedena hladna rasvjeta (optički kabel). Prodor Sunčeve svjetlosti kroz prozore spriječeno je postavljanjem zaštitne folije i prigodnih rolo-zastora. Na zidovima su panoi dimenzija 120 x 130 cm s tekstovima na hrvatskome i engleskom jeziku. Uz vitrine i na zidovima uz eksponate postavljene su i dvojezične legende koje opisuju predmete.

Odabirom predmeta stvoren je i scenarij. Predmeti su obrađeni i popraćeni legendama te odgovarajućim tekstovima na panoima. Izrađen je sinopsis, odabrane fotografije, napravljen niz skica, grafičkih i likovnih ambijentalnih rješenja, kao i trodimenzionalnih maketa kojima su autori razradili svoje zamisli i ideje radi što jednostavnije i bolje prezentacije i zaštite muzejskih predmeta. Na taj je način usuglašena zajednička ideja nositelja projekta.

sl.5.-6. Pripreme prije otvorenja stalnog dvorani drugog kata.postava.

sl.7. Maketa Kaštela Cippico, Kaštel Stari (pretpostavljeno stanje iz 16. stoljeća).

SADRŽAJ POSTAVA

I. GALERIJA

- Karta Kaštelanskog područja s označenim arheološkim lokalitetima od prapovijesti do preseljenja iz srednjovjekovnih sela u utvrđena naselja na obali
- Lapidarij

II. JUŽNA DVORANA DRUGOG KATA KAŠTELA Kulturno-povijesni materijal

- SREDIŠNJI PROSTOR u južnoj dvorani
 - Kaštelanska naselja
 - Utemeljitelji i graditelji utvrda
 - Plemstvo
 - Kaštelanski kašteli
 - Karta smještaja
 - Utvrde i utvrđena naselja
 - Kaštelanska naselja 1831. godine
 - Austrijska uprava
 - Katastarski plan 1831.
 - Tlocrt Kaštel Starog iz 1704. g.
 - Seoski trgovi - Brca
 - Organizacija obrane
 - Oružje, uskočko i mletačko
 - Topništvo
 - Tursko oružje
 - Vjerski život u Kaštelima
 - Gradnja crkava
 - Bratovštine

□ ISTOČNI PROSTOR u južnoj dvorani

- Prostorija za druženje i odmor
- Plemićki salon / građanski tinal
- Perivoj Vitturi
- Radoš Micheli Vitturi (1752-1822)
- lik i djelo
- Predmeti kulturno-umjetničkog obrta

□ ZAPADNI PROSTOR u južnoj dvorani

- Spavaća soba
- Miraz (dota)
- Kućna pobožnost
- Odjeća i nakit

III. SJEVEROISTOČNA PROSTORIJA DRUGOG KATA Arheološki odjel

- Prapovijesno razdoblje
 - Paleolitik - Mujina pećina
 - Enolitik i brončano doba
 - Gradine na području Kaštela
- Antičko razdoblje
 - Kaštela u Salonitanskom ageru
 - Silvanov kult
 - Resnik - antički Siculi
 - Kasnoantičko razdoblje
 - Krtine - antička nekropola
- Srednjovjekovno razdoblje / lokaliteti
 - Bijaci
 - Sv. Juraj od Raduna
 - Gajine

sl.8. Potomak obitelji Cippico (Vinko) u *tinelu* obiteljske kuće u Kaštel Štafiliću početkom 1990 - ih godina.

sl.9. Potomak obitelji Cippico (Vinko) u muzejskom postavu 2008. g.

SREDIŠNJI PROSTOR u južnoj dvorani

Dio stalnog postava s kulturno-povijesnim eksponatima organiziran je u skladu s funkcijom Gradskog muzeja. Prikazan je nastanak grada, sa svim njegovim specifičnostima: izgradnjom utvrđenih kaštela s težačkim naseljima, obrubljenim obrambenim zidovima, njihovo širenje izvan zidina, daljnji rast i međusobno povezivanje. Naglašene su bitne osobitosti i razlozi nastanka Kaštela nakon pada Klisa pod tursku vlast godine 1537., kada Kaštelansko polje postaje otvoreno za nalete napadača. Splitska nadbiskupija, benediktinski samostan te trogirski i splitski plemići kao posjednici zemlje između Splita i Trogira, od kraja 15. do kraja 17. stoljeća podižu sedamnaest utvrda i dvanaest utvrđenih naselja kako bi zaštitili sebe i stanovništvo, težake koji obrađuju njihova polja. Po tim utverdama-kaštelima cijeli je prostor dobio naziv Kaštela. Do danas se sačuvalo dvanaest utvrda i devet utvrđenih naselja unutar sedam povijesnih jezgri: Kaštel Sućurac, Kaštel Gomilica, Kaštel Kambelovac, Kaštel Lukšić, Kaštel Stari, Kaštel Novi i Kaštel Štafilić.

Stotinjak predmeta muzejsko-arhivske građe prezentirani su na panoima tako da u najosnovnijim obrisima ocrtavaju identitet kaštelanske kulturne povijesti. Muzej je siromašan originalnim izlošcima iz razdoblja 15. i 16. stoljeća te su stoga uglavnom korištena tradicionalna pomagala: kopije grbova osnivača kaštelanskih naselja, rodoslovlja, povijesne karte, građevne dozvole, fotografije, crteži i makete. Na sjevernom zidu iznad vrata nalaze se kopije grbova, a na postamentu u prostoru maketa. U skoroj budućnosti prezentacija će

biti obogaćena slajdovima, videoprojkcijama i drugim modernijim tehničkim pomagalima. Naime, stalni postav treba biti odraz širine muzejskoga zbirnog fonda. Za izlaganje smo odabrali predmete umjetničkog obrta, predmete za svakodnevnu uporabu koji nemaju nužno izrazitu umjetničku vrijednost nego nam odaju duh i pečat vremena, a na poseban način govore o životu ljudi koji su ih koristili. U izložbenim je dvoranama kao zvučna kulisa postavljena renesansna instrumentalna glazba.

Nastanak utvrđenih naselja također je prikazan na panoima. Naglašeno je njihovo utemeljenje prema srednjovjekovnoj shemi: uz utvrdu posjednika izgrađeno je utvrđeno naselje. Obradili smo i odnose unutar naselja, s naglaskom na kolonatskom odnosu posjednika i težaka. Posebno je obrađen nastanak trga jer ga izvorna naselja nisu imala. On nastaje nakon prestanka

sl.10. Kaštelanski *tinela*, istočna prostorija južne dvorane na drugom katu.

sl.11. Radoš Ante Michieli-Vitturi (utemeljitelj znanstvenog poljodjelstva u Dalmaciji, predsjednik splitske Agrarne akademije sa sjedištem u kaštelu Vitturi). ulje na platnu, oko 1790., vlasništvo Muzeja grada Splita

turske opasnosti 1648. godine, kad Klis ponovno dolazi pod vlast Venecije. Tada se pred utvrdom ili utvrđenim naseljem nasipa prostor na kojemu je bio most i tako nastaje seoski trg. Naziv dobiva po brvnu ili brvcu – drvenome mostu. Trg tako postaje stjecištem trgovačkoga, kulturnoga i političkog života mjesta. U južnom dijelu prostorije istaknuli smo važnost organizacije obrane od Turaka, koji se nakon zauzimanja Bosne 1463. godine zaljeću na splitski i trogirski teritorij pod vlašću Venecije. Istaknuli smo niz ratova između Venecije i Turske (1499. – 1502., 1537. – 1540.; Ciparski rat 1570. – 1573.; Kandijski rat 1645. – 1669.; Morejski rat 1684. – 1699.). U vitrini u zidnoj pregradi izloženi su originalni primjerci oružja koje se tada koristilo, a opisano je u različitim dokumentima. Aplicirana i uvećana mapa opsade Klisa podloga je za oružje.

Teme su obrađene u karakterističnim razdobljima. U sklopu teme *Vjerski život u Kaštelima* prezentirano je razdoblje 17. i 18. stoljeća, kad su vjernici, okupljeni u bratovštine, najaktivnije sudjelovali u gradnji i opremanju crkava. U svim kaštelanskim crkvama posebno smo istaknuli štovanje Blažene Djevice Marije. Bogorodičine slike vjernici štiju i nose u ophodima. Kaštelani štiju Čudotvornu Gospu na Hladih, Gospu od Milosti, Gospu Karmelsku, Gospu od Uznesenja, Gospu od Milosti, Gospu od Stomorije, Gospu od Bezgrješnog Začeca Blažene Djevice Marije. Njihove su fotografije na panoima. Na identičan smo način prezentirali i župne crkve sagrađene u naseljima i izvan njih. Stare crkvice iz 16. stoljeća renesansnih su stilskih obilježja i manjih dimenzija. Potkraj 17. i početkom 18. stoljeća bratovštine proširuju postojeće ili grade nove, barokne

crkve znatno većih dimenzija, s bogatim inventarom (oltari, oltarne pale, relikvijari, pokaznice, misno ruho, zavjetni darovi...), a polovicom 19. stoljeća na mjestu ranijih ili na drugom položaju izvan naselja Kaštelani grade crkve s obilježjima novijih stilova.

U posebnu vitrinu u pregradi izložili smo raspelo iz 18. stoljeća sa zavjetnim darovima. Izradio ga je fra Fulgencije Bakotić, drvorezbar iz Kaštel Gomilice, rođen 1716. godine. Raspelo je nadahnuto kasnogotičkim rezbarijama, no u nekim je elementima povezano s duhom pučkog baroka. Bakotićeva raspela pripadaju u najorginalnijim djelima dalmatinske barokne plastike.

ISTOČNI PROSTOR u južnoj dvorani

U prostoriji istočno od središnjega ulaznog dijela, gdje je provedena rekonstrukcija kamina, prezentiran je tipični kaštelanski *tinela*, dnevna soba ili soba za primanje. Potkraj 17. i u 18. stoljeću, kad jača trgovina vinom, uljem i suhim smokvama s drugim dalmatinskim gradovima, izdvajaju se bogate obitelji koje postaju posjedničke, bogatije i od samih plemića. U to vrijeme u Kaštelima se materijalno uzdižu trgovačke obitelji Šimetin, Radunić, Katalinić, Ivanac, Katinac i dr. Građanski stalež preuzima organizaciju zabavnog života i uvelike pridonosi razvoju kulturnoga i društvenog života u Kaštelima. Zidovi *tinela* u to su vrijeme bili oslikani različitim dekorativnim motivima, a podovi obojeni. Kako bismo posjetiteljima što vjernije predočili izgled tinela imućnijih Kaštelana, dijelove zidova u jugoistočnom dijelu prostorije oslikali smo prema izvornom uzorku dokumentiranom fotografijom iz kuće Cippico u Kaštel Štafilicu. I veći dio namještaja i upotrebnih predmeta izvorno potječe iz te kuće. Uz veliki stol za blagovanje

sl. 12. - 14. Spavaća soba u zapadnoj prostoriji južne dvorane drugog kata.

s pripadajućim sjedalicama, u *tinelu* se nalazio kanape, manji stolić (*tavolin*) s foteljama (*poltrone*), ostakljeni ormar (*kredenac*), koji je iskorišten i kao izložbena vitrina u kojoj smo postavili sitne predmete što prostoriji daju nostalgičan izgled. Na stolu su razni predmeti poput servisa od kamenine i porculana, srebrnog pribora za jelo te ostali prateći uporabni i ukrasni predmeti, svijećnjaci, solenke, podnosi, vrčevi. Zidove ukrašavaju

slike i fotografije pojedinačni i skupni obiteljski portreti te slike sakralnog karaktera. Imućnije su obitelji posjedovale i satove, gramofone i glasovire. Izložen je glasovir obitelji Cippico i gramofon obitelji Škarica.

U tom dijelu postava željeli smo prikazati životnu svakodnevicu. Izmjenom postava nastojat ćemo prikazati neke svečanije godišnje trenutke. Naime, unijeli bismo detalje koji obilježavaju Božić, Uskrs i druge blagdane i običaje.

U 18. stoljeću osnovana su učena društva – *agrarne akademije* ili *zemljoradnička društva* – s ciljem općeg ubrzanja društvenog razvoja, promicanja znanosti i prosvjetiteljskog rada. Unaprjeđuje se poljodjelstvo i gospodarstvo općenito. Težište je na obrazovanju stanovništva. Sjedište jednog takvog društva bilo je u dvorcu Vitturi. Radoš Ante Michieli Vitturi (1752. – 1821.), utemeljitelj društva, prikazan je na slici, ulju na platnu iz 1790. godine. Slika je u vlasništvu Muzeja grada Splita, a posuđena je za stalni postav.

sl. 15.-16. Postav arheologije, sjeveroistočno krilo drugog kata kaštela.

sl.17. Vitrina s arheološkim predmetima iz antičkog naselja Siculi, pronađenima na području današnjeg Resnika.

sl.18. Zoomorfna fibula, konj, 1. stoljeće, Resnik.

sl.19. Garguj, romanika, Stomorija, Kaštel Novi (u lapidariju).

ZAPADNI PROSTOR u južnoj dvorani

U zapadnom dijelu prostorije prezentirana je pučka spavaća soba (*komora*) s početka 20. stoljeća. Pokraj rekonstruiranog kamina, uz sjeverni zid, postavljen je krevet s noćnim ormarićem (*kantunalom*), ormar za odjeću (*armerun*) te ormar s ladicom i ogledalom (*komo*). Na krevetu je posteljina, a u ormaru rublje. Na zidu je sveta slika.

Posteljina, rublje i odjeća dio su opreme (*dote*) kaštelanske nevjeste, čiju su glavninu činili škrinja, ruha i nakit. Na vratnicama ormara spavaće sobe prikazan je popis opreme Marije Cippico i njezina fotografija. U prostoriji je izložena i tzv. nevjestina škrinja, u kojoj se čuvala dota. Prednja je strana izložene škrinje izrezbarena, a unutarnja strana poklopca oslikana. Podignuta je na plitki podestu i otvorena, čime je dobiven dodatni prostor za prezentaciju rublja, posteljine i odjeće, položenih horizontalno i prekrivenih prozirnim pleksiglasom na koji je otisnuta legenda.

Izloženi su i ostali predmeti koje je žena od svojih roditelja dobivala u dotu – šivaći stroj (*makinja*), pegle na žar (*šumpreši*), uvijač za kosu itd. U istoj se prostoriji nalaze i predmeti pobožnog štovanja (primjerci kućne i osobne pobožnosti) koji su se čuvali u domovima vjernika. To su raspela, slike s nekim svetim prizorom ili osobom, molitvenici, sličice u molitvenicima, čuvane poput malih dragocjenosti, i slike kućnih zaštitnika. Krunice i molitvenike pratila je voštanica i mala škropionica s blagoslovljenom vodom, ovješena o zid.

U pregradnoj niši izložena je slika Bogorodice iz 18. stoljeća, koja se štovala u kući obitelji Dudan. U prostoru vitrine ispred fotopanoa postavljene su tri figure (modell) na kojima su izložene replika muške narodne nošnje i dvije originalne ženske nošnje u dvije verzije, starijoj i novijoj. Naglasili smo kako osnovne dijelove ženske nošnje na cijelome Jadranu čini bijela platnena košulja i široka, gusto nabrana vunena suknja. Ostali odjevni predmeti koji su dodavani osnovi, npr. prsluci,

jakne i svilene pregače, prilagođeni su lokalnim stilovima odijevanja i određenom vremenskom razdoblju.

Muška nošnja iz dinarskih osnova ruha potkraj 19. stoljeća preobličila se i stilski približila svome svečanom ženskom paru. Još je početkom 20. stoljeća nošnja bila glavni dio nevjestinske dote, a s vremenom se počinje nositi o blagdanima i vjerskim proslavama, što je dočarano smještanjem figura u prigodni interijer.

Prikazan je i nakit koji se pohranjivao u škrinjama i najčešće se nosio u svečanim prilikama kao dio svečane odjeće. Izrađivali su ga domaći majstori, zlatari obrtnici u Splitu, Trogiru i Šibeniku oslanjajući se na antičke, ranosrednjovjekovne i starohrvatske primjerke nakita s ovoga područja, ali sa zamjetnim venecijanskim i bečkim utjecajima. U pregradnom zidu, u posebnoj niši, izložen je primjerak tipičnoga kaštelanskog ženskog nakita – ukrasna igla ukosnica, *tremolanat*, izrađena tehnikom filigrana i tordirane žice (zlato, biseri, sedef ili granat).

III. SJEVEROISTOČNA PROSTORIJA DRUGOG KATA

Arheološki odjel

PRAPOVIJESNO RAZDOBLJE

Prolaskom iz dvorane kroz galeriju posjetitelj razgledava lapidarij i odlazi u istočno krilo zgrade, u kojemu je dio postava iz najstarije prošlosti, a čine ga arheološki artefakti. Upravo navedeni nalazi potvrđuju kako je kaštelanski prostor bio naseljen već u prapovijesno doba. Pozornost posjetitelja nastojali smo usmjeriti prema najranijoj povijesti, uputiti ih u sjeveroistočnu obrambenu kulu i tu im predočiti nalaze iz Mujine pećine koja se nalazi sjeverno od Kaštela i jedino je sustavno istraženo paleolitičko nalazište u Dalmaciji.

Prostoriju smo odijelili pregradom na kojoj je fotografija Mujine pećine velikih dimenzija. Otvor pećine ujedno je i ulaz u prostoriju, gdje su na panoima i u vitrini prikazani najstariji tragovi ljudskoga postojanja pronađeni u toj pećini. Artefakti s nalazišta (životinjske kosti i kremen) potječu iz doba srednjeg paleolitika te pripadaju *musterijenskoj* materijalnoj kulturi i vežu se za neandertalce. Na temelju nalaza moguće je pratiti ljudski život u rasponu od prije 39 do 40 tisuća godina. Zemlja iz Mujine pećine poslužila je kao podloga za izložke u horizontalnoj vitrini, smještenoj u prostoriji sjeveroistočne obrambene kule, a svjetlo smo maksimalno prigušili kako bismo dočarali pećinski prostor.

Ostaci brojnih gradina i gomila na vrhovima Kozjaka i brda koji okružuju ovaj prostor (Opora i Trećanice) datiraju iz kasnijega prapovijesnoga razdoblja. Na cijelom području živjela su ilirska plemena, koja su u kasnijemu željeznom dobu bila u sastavu Delmatskoga vojnog saveza. Uz prigodne tekstove i legende, na panoima su prezentirane i snimke najznačajnijih gradina napravljene iz zraka. Izložci iz ovog razdoblja pronađeni su na Luku, Birnju, Velom Bijaću i Resniku. Također su, u vertikalnoj

vitrini, izloženi karakteristični ulomci keramičkih posuda s oslikanim geometrijskim ukrasima uvezenim iz Apulije.

U dvije horizontalne vitrine izložen je materijal pronađen tijekom novijih zaštitnih arheoloških istraživanja u selu Vučevici, vezanima za radove pri gradnji autoceste Split – Zagreb. Tada je otkriveno nekoliko važnih nalazišta iz ranoga brončanog doba, grobova s prilozima koji pripadaju *cetinskoj* kulturi. Izložene su znakovite keramičke posude. Za bolje razumijevanje arheoloških lokaliteta, eksponate prate i drugi oblici informacija na panoima: crteži na kojima je prikazan izgled čovjeka tog doba, kao i rekonstrukcije staništa.

ANTIČKO RAZDOBLJE

Najreprezentativniji nalazi s područja Kaštela datiraju iz doba antike. Isejci, grčki doseljenici koji su krajem 3. stoljeća pr. Krista imali svoju koloniju na Visu – Issi, osnivaju naseobine Tragurion i Epetion na obali, a uskoro i u Saloni. Novijim arheološkim istraživanjima potvrđeno je postojanje grčkog naselja na području današnjeg Resnika. Rimljani su 76. godine pr. Krista uspostavili vlast nad Salonom, koja tada postaje upravnim središtem rimske provincije Dalmacije. Osnivanjem kolonije Salone utemeljen je ager. Splitsko, Trogirsko i Kaštelansko polje dijeli se na “centurije”, pravilne parcele. Na tim su posjedima nastala ruralna naselja s gospodarskim zgradama – *villae rusticae*, kao središta seoskoga gospodarstva, što je prikazano na karti s pravilno ucrtanim centurijama. Posebno je prikazano do sada površinom najveće otkriveno antičko nalazište u Kaštelima, smješteno na području današnjeg Resnika. To je jedino antičko naselje u Kaštelima kojemu je sačuvano ime – Siculi. Naselje se prostire na površini od približno 36 000 m², na ušću vodom bogatog potoka Resnika. Dugogodišnjim arheološkim istraživanjima utvrđeno je kako je riječ o naselju s ostacima koji datiraju od helenističkoga do kasnoantičkog razdoblja. Istraživanjem lokaliteta Resnik u moru i na kopnu potvrđeno je nalazište kasnohelenističke i rimske luke.

Svi odabrani eksponati, keramika i uporabni predmeti s lokaliteta na Resniku izloženi su u dvije velike horizontalne “samostojeće” vitrine. Posebno možemo istaknuti reljefnu helenističku keramiku u obliku vinskih čaša i kratere. Tu je izložen i arheološki materijal iz rimskodobne nekropole u Krtinama: keramičke posude, uljanice, staklene boce, novčići, noževi, pojasne kopče, željezne alke, igle, fibule, pincete, čavli, privjesak od staklene paste i narukvice. Od keramičkih posuda zanimljivi su lončići izduženoga loptastog oblika, s oštrom izvijenim obodom i narebrenom vanjskom stijenkom crvenkastonarančaste boje te vrčići loptasta tijela, sa zaravnjenim dnom, izvijenim obodom i jednom ručkom.

Posebno smo pazili da ovaj materijal bude pravilno izložen i u vitrinama maksimalno zaštićen, pri čemu smo se koristili Clear Museum Waxom i Museum gelom za pričvršćivanje.

SREDNJOVJEKOVNO RAZDOBLJE

Lokaliteti

Kako je riječ o prezentaciji sićušnih arheoloških nalaza, izložke smo popratili i objasnili uvećanim fotografijama i kronološkim tablicama te tako obogatili izložbeni prostor.

Doseljenjem Hrvata u 7. i 8. stoljeću počinje novo razdoblje u povijesti kaštelanskog prostora. Nestaje moćne Salone, Sikula i Epetija. Održali su se samo Split i Trogir, koji su bili u sastavu bizantske provincije Dalmacije. Ranosrednjovjekovni Split postaje legalnim nasljednikom crkvene funkcije Salone i središtem nadbiskupije. Bivši Ager Salonitanus postaje posjed hrvatskih vladara koji su imali svoje dvorove na Klisu i u Bijaćima u kojima hrvatski knezovi primaju kršćanstvo te objavljuju svoje isprave. Na zidu iznad vitrine izložen je preslik najpoznatije od njih – Trpimirove darovnice sačuvane u prijepisu iz 16. stoljeća. Darovnica je datirana 4. ožujka 852. godine.

Hrvatsko stanovništvo gradi svoja naselja i crkvice na padinama Kozjaka, navedene u povijesnim dokumentima. Sela su pretežno zauzela nekadašnje ilirske zaseoke, padine brda i planina nešto dalje od obale. To su mjesta između viših predjela pogodnih za pašu uz izvore voda, i nižih, pogodnih za poljodjelstvo. Mrežu nekadašnjih naselja označuju sačuvane crkvice nanizane uz rub Kaštelanskog polja. Poznati su nam iz izvora arheološki potvrđenih sela: Babe, Bijaći (crkva sv. Marte), Žestinj – Miran (crkva sv. Jurja od Žestinja), Špiljan (crkva Gospe od Stomorije), Radun, Šušnjari (crkva sv. Jurja od Raduna, ili Podmorja, ili Šušnjara), Ostrog (crkva sv. Lovre), Lažani (crkva sv. Mihovila), Kruševik (crkva sv. Martina), Kozice (crkva sv. Kuzme i Damjana), Putalj (crkva sv. Jurja). Te su crkvice gradili i darivali hrvatski plemenitaši – didići. U horizontalnoj vitrini prezentiran je grobni arheološki materijal s lokaliteta Radun, Gajine i Bijaći-Stombrate. Stara su naselja stradala u turskim provalama u 15. i 16. stoljeću, a na panoima su izložene fotografije sačuvanih starohrvatskih crkvice.

U kasnijem srednjem vijeku granica između Splita i Trogira povučena je sredinom polja, a na morskoj obali označena je stupom koji se naziva Stup pod Ostrogom.

Stalni postav svečano je otvorila 3. ožujka 2008. godine pomoćnica ministra kulture Branka Šulc. Otvorenje je popraćeno tiskanim pozivnicama, deplijanom, plakatom, zastavama i ulaznicama. Godine 2009. tiskat ćemo i opsežan katalog.

Primljeno: 17. lipnja 2008.

IZVORI PODATKA I LITERATURA

1. Babin Ankica/Laszlo Želimir, 1997.: *Muzej u Kaštelu Vitturi*, u: *Informatica Museologica*, br. 27 (3-4), Zagreb, str. 40-43.
2. Celio-Cega, Fani, 2006.: *Inventar dvorca Vitturi početkom 18. stoljeća*, u: *Kultura ladanja*, Zagreb, str. 237-242.
3. Marasović, Katja, 2006.: *Istraživanje i obnova Kaštela Vitturi*, u: *Kultura ladanja*, Zagreb, str. 69-84.
4. Maroević, Ivo, 1999.: *Stalni postav - objektivizacija muzejskog zbirnog fonda*, u: *Informatica Museologica*, br. 1/2, 1990., Zagreb, str. 13-14.
5. Maroević, Ivo, 1989.: *Interdisciplinarnost i stalni postav u muzejima*, u: *Informatica Museologica*, 1/2, 1989., Zagreb, str. 14-18.

PERMANENT DISPLAY OF KAŠTELA MUNICIPAL MUSEUM

The Vitturi Castle, which changed in style over the course of history, was completely renovated between 1993 and 2001. It is now a good replica of what it used to look like at the beginning of the 18th century when it was in its full glory. Today it is the cultural centre of the town of Kaštela, housing various cultural institutions such as the library, the Biranj Croatian Music Society, the Music School and the Municipal Museum as well as the tourist office of Kaštela.

The collection of permanent museum exhibits of historic value is on the second floor of the castle in a Renaissance hall. They tell of the lifestyle of the patrician families who founded these little settlements, about the building of the castle, about the ways in which they defended themselves from the Turks as well as about the Kaštela national costume together with the jewellery accompanying them.

In the museum one can see a typical Kaštela living room and a bedroom with the accompanying objects. The archaeological objects exhibited in the eastern wing of the castle show the exceptionally historical character of the Kaštela region which has continually been inhabited from prehistoric times. The oldest findings from the Palaeolithic site called Mujina pećina are as old as 40,000 years, while the exhibits from the site Resnik talk about the rich antique culture of the Greeks and Romans from 2nd century BC to the 6th century AD.

The exhibited grave finds of the Radun, Gajine and Bijaći-Stombrate sites, photos of Early Croatian churches and King Trpimir, deeds of gift connected to Bijaći, the capital Croatian rulers from the Trpimirović dynasty, show in detail the period from the 9th to the 12th century. This period was of immense importance for the early history of the Croats.

The museum exhibits tell the story of the beginnings of the town of Kaštela.